

de planificació. Ambdós autors, enginyers de la Universitat Politècnica de Madrid, analitzen els llaços existents entre els aspectes funcionals, estructurals i visuals en el moment de la transformació del paisatge.

Vet aquí, en definitiva, un exemple més de la revifalla del tema «paisatge», dintre i fora de la geografia. Aquest llibre mostra que el concepte de paisatge continua sent vàlid i útil per als geògrafs, encara que no de la seva exclusiva propietat. Cal reconèixer, tanmateix —com fan els directors de l'obra—, que en geografia no existeix una teoria del paisatge.

La visió ecològica de l'home sobre la terra ha servit de fonament a la geografia humana, però no ha portat a l'elaboració d'una teoria del paisatge. Aquest ha estat un pretext, una ajuda, més que no pas una finalitat per si mateixa. En aquest sentit, el llibre de Berdoulay i de Phipps representa realment un pas endavant. Aquest mèrit no és ofuscat ni per la lectura una mica feixuga d'alguns capítols, ni per una certa sensació de desconexió que s'observa entre alguns capítols de determinats blocs temàtics.

Joan Nogué

**BAKER, Alan R. H.; BILLINGE, Mark** (eds.), 1982, *Period and Place. Research Methods in Historical Geography*, Cambridge, Cambridge University Press, Cambridge Studies in Historical Geography, núm.1, 377 pp.

**BAKER, Alan R. H.; GREGORY, Derek** (eds.), 1984, *Explorations in Historical Geography. Interpretative Essays*, Cambridge, Cambridge University Press, Cambridge Studies in Historical Geography, núm.5, 252 pp.

La Geografia històrica té ja una llarga trajectòria. Se n'ha de destacar, d'una banda, la influència des dels anys vint de l'escola britànica, el seu assentament durant els quaranta als Estats Units i al Canadà i la progressiva difusió cap als països de parla anglesa. D'una altra, cal considerar la nova empena que des dels anys setanta ha experimentat, revaluant-se dins el conjunt disciplinar i mostrant-se com a una de les branques geogràfiques amb més aportacions recents, tant en l'àmbit empíric com en el de la reflexió epistemològica.

Aquesta nota presenta dos reculls de textos que són mostra de la Geografia històrica que s'està fent en els anys vuitanta. Ambdós han estat editats pel grup de geògrafs històrics de Cambridge encara que es tracta de llibres molt diferents. Mentre que un, *Period and Place*, ofereix una panoràmica general dels diferents tipus de treball habituals en la subdisciplina, l'altre, *Explorations in Historical Geography*, resta clos a la reflexió i al treball desenvolupat per l'esmentat grup de Cambridge.

Sota el nom de *Period and Place* es reproduïen les intervencions al col·loqui sobre «Research Methods in Historical Geography» organitzat pel Working Group on Historical Changes in Spatial Organization de la UGI, i celebrat a la Universitat de Cambridge el juliol de 1979.

Dues característiques subratllen la utilitat del llibre per a una anàlisi de l'estat de la qüestió de la Geografia històrica recent. La primera, que la major part de les 31 aportacions són resums de treballs més amplis on s'emfasitza en la perspectiva teòrica, en els problemes metodològics o en la utilització i tractament de fonts, i això permet que el lector pugui tenir una visió general dels principals enfocaments i corrents que s'estan desenvolupant en l'actual decenni. La segona, que hi escriuen geògrafs històrics d'onze països, la qual cosa permet una anàlisi des del punt de vista de les aportacions, originalitats i permeabilitats entre les diferents escoles nacionals.

Sobre aquest últim punt cal ressaltar la importància d'escoles que, tot i ser relativament perifèriques respecte al centre actual d'innovació de la Geografia històrica, compten amb tradicions potents i de llarga trajectòria. Especialment la sueca i la d'Alemanya Federal (amb quatre i dos treballs respectivament). En totes dues, el conjunt d'aportacions s'inscriu en l'anàlisi de l'evolució dels assentaments i els punts de referència bàsics són l'anàlisi espacial i la reconstrucció morfològica de paisatges passats.

De les tres grans escoles nacionals de Geografia històrica, la britànica (amb vuit treballs), la dels Estats Units (quatre) i la canadenc (cinc), en destaca la pluralitat existent, reflex de la coexistència de tradicions i de la recerca de noves perspectives. De pràcticament totes les aportacions d'aquests grups s'ha de fer notar la desaparició d'enfocaments empírics simples i la seva substitució per la reflexió teòrica. En aquest sentit, hom hi troba les aportacions de tradició teòrica (especialment la del canadenc Norton i la de l'anglès Lawton), les que s'inscriuen dins la història de les idees i de la cultura, tant des de la tradició de l'escola de Geografia cultural nord-

americana (els treballs de Galloway, Koroscil, McKillan i Meinig entre altres), com des de la *geosophy* o història de les idees geogràfiques (veieu els treballs de l'anglès Prince i del nord-americà Chambers) així com l'aproximació des de la filosofia idealista de la Història (representada pel canadenc Guelke). També el marxisme humanista hi és present de forma abundant, especialment en els autors britànics lligats al grup de Cambridge.

De la resta d'aportacions nacionals es fa difícil una valoració, ja que, amb l'excepció del Japó, es tracta d'una sola contribució, que en bona part dels casos és dedicada al comentari de fonts (és el cas de Costa Rica, de Dinamarca i d'Irlanda), o a una revisió general de la Geografia històrica nacional (Israel). Malgrat l'aparició de perspectives noves sobre el comportament de l'actor històric (Costa Rica) o sobre la percepció de realitats geogràfiques (França), en el seu conjunt, aquests països denoten el pes important de la tradició més empírica i, en tot cas, la permeabilitat cap a les noves corrents sorgides del món anglosaxó.

L'aportació japonesa és desigual. Dos treballs d'aproximació empírica i un altre, signat per M. Senda, que assaja una semiòtica de la morfologia del paisatge per tal d'interpretar les geografies del passat. Aquesta contribució, amb connexions evidents amb els treballs sobre la història de les idees geogràfiques, té, però, una forta component nacional basada en la riquesa del món simbòlic de l'Orient.

Una visió de conjunt de tot el volum permet abonar la tipologia que Hugh C. Prince realitzà ja fa quinze anys. Aquest autor va fer una distinció entre els diferents tipus de treball dins la Geografia històrica i els va classificar en tres grups: els que s'inscriuen dins l'anàlisi dels «mons reals», els que estudien «mons imaginaris» i els

que elaboren «mons abstractes» del passat.<sup>1</sup>

L'estudi de «mons reals» continua sent clau per a molts dels conreadors de la Geografia històrica. És, fonamentalment, la reconstrucció de geografies del passat posant èmfasi en el que és visible i, sovint, analitzant paisatges i estructures espacials en relació amb les diferents organitzacions socials. En aquest sentit, cal esmentar, una altra vegada, l'aportació sueca i alemanya sobre l'evolució dels assentaments tant des de la perspectiva espacial com des de la morfològica. Es vol destacar dins d'aquest grup el treball de D. Denecke, que vincula la tradició i planejament en els paisatges de vàlua històrica. La tradició geogràficocultural nord-americana completa aquest grup treballant els lligams entre estructures socials o evolució socio-econòmica i configuració paisatgística.

L'anàlisi de «mons imaginaris» abunda en la percepció de l'actor històric i avalua les «idees geogràfiques» més que les estructures materials. Els valors, l'emotivitat i les actituds envers el medi ambient es constitueixen en l'àmbit principal de recerca. En aquest sentit destaquen el treball de Prince sobre l'evolució dels gustos paisatgístics anglesos, i que és mostra d'un projecte de treball continuat des de fa vint-i-cinc anys, així com el de Cosgrove, part d'un treball més ampli sobre els paisatges simbòlics com a reflex de l'ordre social i del poder establert. La reivindicació d'una Geografia històrica idealista és proposada pel canadenc Guelke, que reivindica el pensament de l'historiador Collingwood aplicant-lo a la subdisciplina: si tota Història és història del pensament, la Geografia històrica

és Història del pensament en relació amb l'activitat i ús que l'home fa de la superfície terrestre. També dins d'aquest grup, la ja comentada aportació de M. Senda ha de ser ressaltada.

Els «mons abstractes» del passat fan referència a la reconstrucció, des del mètode deductiu, de paisatges i distribucions espacials històriques. En aquest sentit, la formulació de models de simulació que pretenen deduir les formes resultants des de processos socio-econòmics hipotètics és la proposta de W. Norton, segurament, el principal exponent actual d'una Geografia històrica de tipus teòretic i quantitatiu. D'altra banda, l'aportació del suec Egerblad sobre models d'evolució dels assentaments rurals introdueix la perspectiva cronogeogràfica com a camí suggerent d'una Geografia històrica basada en models.

Rest a un grup d'aportacions que es situa entre dues de les perspectives apuntades: entre l'èmfasi en l'anàlisi dels mons reals i en la dels mons imaginaris o, si es vol expressar en paraules d'un dels seus representants, Alan R. H. Baker, un projecte de Geografia històrica capaç alhora d'entendre (racionalment) i d'experimentar (emotivament) el passat<sup>2</sup>. El grup de Cambridge representa aquest corrent en aquest volum comentat. La seva conceptualització, però, és més completa i articulada en el segon volum, objecte de comentari d'aquesta nota.

*Explorations in Historical Geography* és fruit del treball de discussió dels geògrafs històrics de Cambridge A.R.H. Baker, M. Billinge i D. Gregory amb contribucions de M. Overton (Universitat de Newcastle

<sup>1</sup> PRINCE, H.C. (1971), «Real, imagined and abstract worlds on the past», *Progress in Geography* 3, pp. 2-86.

<sup>2</sup> BAKER, A.R.H. (1978), «Historical Geography: understanding and experiencing the past», *Progress in Human Geography* 2 (3), pp. 495-504.

Upon Tyne) i R.M. Smith (All Souls College, Oxford). Tots ells, participants dels seminaris anomenats «Occasional Discussions in Historical Geography» de Cambridge. Una primera aproximació a l'obra mostra un camp relativament poc conreat per la Geografia històrica, amb una forta connexió amb la Història social i, també, amb voluntat d'integració amb les disciplines sociològiques.

Els sis articles que formen el volum pretenen ser marcadament exploratoris i interpretatius, tal com assenyala el títol del llibre. Exploratoris ja que constitueixen més una formulació d'hipòtesis que versions acabades dels temes que tracten. Interpretatius ja que, basant-se en la producció historiogràfica existent, repensen vells problemes de la Geografia històrica i en suggereixen de nous.

Dels sis treballs, se'n poden reconèixer dos que tracten temes habituals en la historiografia i en la Geografia històrica britàniques, el d'Overton, sobre el canvi agrícola durant el segle XVIII i el d'Smith, sobre l'organització social de la vila medieval. Overton comenta la producció historiogràfica centrada en el treball empíric i aquella que ho està en la teorització del canvi agrícola. Conclou que la teorització necessita fer-se explícita alhora que ha de buscar formes empíriques de contrastació. Smith es basa en l'estudi de la llei, de les Institucions i de les funcions administratives per descriure unes relacions centre-perifèria a l'Anglaterra medieval. Conclou que el canvi de relacions entre les comunitats i l'Estat suposaren progressives transformacions en les relacions espacials entre les viles (la perifèria) i els feus i la Corona (el centre).

Dos treballs més exploren nous camins per a una Geografia històrica «social». El de Billinge intenta fonamentar una Geografia cultural basada en l'anàlisi de les rela-

cions de poder que estableixen les classes socials i es funda en el concepte d'hegemonia de Gramsci per afirmar que la cultura actuà «com un canal actiu per a la formació, negociació i intercanvi de classe» en l'època que va des de la burgesia radical del segle XVIII a la conservadora i culturalment aristocratitzada del XIX. Gregory assaja una geografia de la lluita de classes a l'Anglaterra de la Revolució Industrial que hauria de trencar amb la convencional cartografia de vagues i d'aldarulls per centrarse en les estructures espacials derivades de la vida quotidiana de les famílies obreres i en la seva lluita diària dins i fora del lloc de treball.

Els dos capítols restants (el primer i l'últim) expliciten la posició crítica i l'intent renovador del grup davant la Geografia històrica britànica més tradicional. Baker, com ja apuntà en la seva contribució a *Period and Place*, revaloritza la tradició historiogràfica francesa dels Annales (no, però, l'escola francesa de Geografia) per ser familiar als geògrafs i alhora oberta a les innovacions de les altres ciències socials. Hi destaca algunes de les influències marxistes en la historiografia francesa i reivindica una perspectiva capaç de relacionar situacions específiques (objectivitzables) amb les interpretacions i accions subjectives dels actors històrics. La *Critique de la raison dialectique* de J.P. Sartre és àmpliament utilitzada per fonamentar aquesta conceptualització des d'una perspectiva marxista i netament antipositivista.

L'últim capítol és un debat o diàleg entre Baker i Gregory sobre la *terrae incognitae* oberta als actuals geògrafs històrics. En ell es poden trobar els punts referencials que orienten tot el llibre: el rebuig de la tradició paisatgística tradicional, la necessitat d'«humanitzar» la Geografia històrica, la importància de l'enfocament marxista i les citacions d'autors que in-

flueixen aquesta concepció des d'altres disciplines històriques i socials.

Consideren que la tradició paisatgística és excessivament sectària respecte de les altres ciències socials, que no ha sabut abordar el problema del canvi sinó descriure patrons d'evolució i que s'ha centrat, només, en com s'ha incrementat històricament el poder de l'home sobre la natura. En canvi, una Geografia històrica humanitzada hauria d'obrir-se a les disciplines històriques i a la teoria social, centrar-se en la comprensió dels processos i establir un concepte de progrés humà no sols per a l'anàlisi del poder de l'home sobre la natura sinó, també, per entendre i propiciar la disminució del poder de l'home sobre l'home. En aquest sentit, i davant una Geografia històrica del paisatge, els dos autors defensen una Geografia històrica de la cooperació i de la dominació.

El marxisme és entès com una tradició de pensament oberta i d'ella es destaquen les variants meys deterministes. Això permet considerar en tot treball de recerca les interaccions entre les contingències històriques i les determinacions estructurals. I aquest esdevé el punt metodològic fonamental, que, per als autors, ha de permetre una integració dialèctica entre l'especificitat històrica i la teoria social. El concepte d'«estructuració» desenvolupat pel sociòleg Anthony Giddens és àmpliament citat per fonamentar una anàlisi dels processos socials que ha de tenir en compte tant les idees, accions i reaccions dels actors històrics com les vessants estructurals que les orienten<sup>3</sup>. Es troba, també, una valoració dels autors marxistes més sossegadament historicistes com Gramsci i l'historiador britànic Thompson (profusament

citats en tota l'obra) o de l'existencialista Sartre, com a exemples d'una aproximació marxista humanista reeixida.

Aquesta obra, doncs, així com les contribucions de Baker, Billinge i Gregory a *Period and Place*, obre una nova perspectiva que se suma, des d'una vessant crítica, humanista i marxista, a altres aproximacions existents en Geografia històrica i ja llargament assentades.

Finalment, cal remarcar la importància que té la col·lecció «Cambridge Studies in Historical Geography», que, el 1982, va obrir un dels llibres comentats aquí, i que disposa d'aportacions valuoses des de les diverses perspectives de la Geografia històrica.

Joan Vilagrassà

*The Social and Environmental Effects of Large Dams. A report to the European Ecological Group.* Vol. 1: Overview. Autors: Edward Goldsmith i Nicholas Hildyard. Vol. 2: Case Studies. 31 autors diferents, editors: E. Goldsmith i N. Hildyard. Vol. 3: Annotated Bibliography. Autors: E. Goldsmith i N. Hildyard. Edita: Ecosystems LTD. Wadebridge. Ecological Centre. Worthyvale. Manor, Cornelford, Cornwall.

La magna obra sobre l'impacte social i sobre el medi ambient dels grans embassaments és una obra única en el seu gènere. Consta de tres volums, de dos dels quals (el 1er i el 3er.) en són autors Edward Goldsmith (editor de la revista *The Ecologist* i coautor del famós *Blueprint for Survival*) i Nicholas Hildyard (editor adjunt de *The*

<sup>3</sup> GIDDENS, A. (1979). *Central problems in social theory: action, structure and contradiction in social analysis*, Londres, McMillan.